

Қазақстан тарихы

**Тақырыбы: Қазақ халқының
әдет –ғұрпы мен салт- дәстүрлері**

8 «Г» сыныбы

Батырбекова Ақнұр Ауезханқызы

2011-2012 оқу жылы

Мақсаты:

Білімділік: Ұлттық қадір-қасиеттер –ұлттық сана сезімнің өзегі, адамгершіліктің бірегейі, халқымыздың ғасырлар бойы қалыптасқан қоғамдық санасының жемісі, кісілік қасиеттердің жиынтығы. Қазақ халқы өз ұрпағын адамгершілікке, ізгілікке, инабаттылыққа тәрбиелеуді ежелден –ақ өзінің басты мақсаты етіп қойғандығы туралы түсіндіру.

Тәрбиелік: Оқушыларға имандылық, адамгершілік асыл қасиеттерді бойына сіңіре білу. Ата –бабаларымыз ұлттық ізгілікті, елдің мерейін көтерген рухани мұраны кейінгі ұрпаққа жеткізгендігін көрсету.

Дамытушылық: Ойлау дағдыларын, зейінін жетілдіру.

Пәнаралық байланыс: Қазақ әдебиеті

Сабақтың түрі: Жаңа сабақ

Сабақ барысы

1. Ұйымдастыру кезеңі
2. Өткен тақырыпты қайталау
3. Жаңа сабақ
4. Қорытындылау, бекіті
5. Бағалау
6. Үй тапсырмасы

Қазақтың
ұлттық
ойындары 5
түрге бөлінеді

Икемділікті
қажет ететін
ойындар

Елтілікті

Зеректілікті

Түрлі заттармен
ойнالاتын
ойындар

Малға
байланысты

Аңға
байланысты

Айгөлек,
Санамақ,
Айдапсал,
Жаяу жарыс,
Қассың ба?
Доссың ба?,
Бұқатартыс

Түрлі заттармен ойналатын ойындар

Ағаш аяқ

Асау мәстек

Ақ қала

Асық

Ақ сүйек

Алты бақан

Арқан тартыс

Аттамақ

Аңға
байланысты
ойындар

аңшылар

аңшылар
мен қояндар

қас құлақ

Ақсерек-
көксерек

ордағы
қасқыр

Малға
байланысты
ойындар

```
graph TD; A[Малға байланысты ойындар] --- B[Аламан]; A --- C[Асау көк]; A --- D[Көк сиыр]; A --- E[Соқыр теке]; A --- F[Түйе мен бота];
```

Аламан

Асау көк

Көк сиыр

Соқыр
теке

Түйе мен
бота

Айгөлек

Кокпар

Ақ сүйек

Қазақ
халқының
ұлттық
ойындары

Күміс
алу

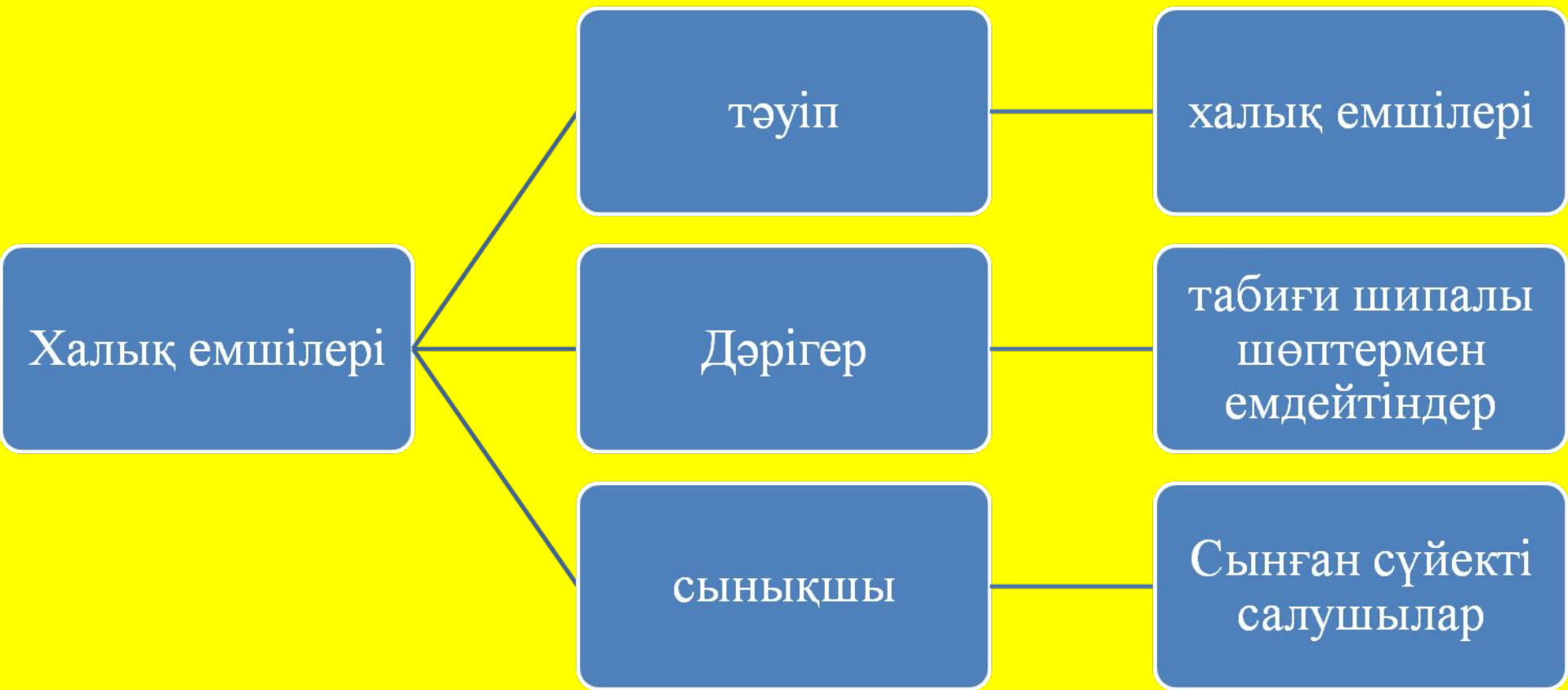
аудары
спақ

Қазақтардың денсаулығы.

18 ғасырдағы орыс зерттушісі **Андреев:**
«Қазақтардың арасында көптеген адамдар 100 жасқа дейін, тіпті одан да көп жасаған»

Немістің зерттеуші ғалымы **Ф. Фон Шварц** қазақтардың денсаулығы жөнінде:
«Орталық Азиядағы барлық халықтардың арасында денсаулығы мықты өте күшті халық. « Қырғыздай қайратты» деген сөз тегіннен-тегін айтыла салмаған».

Атақты қазақ спортшылары

Нұрмағанбет Баймырзаұлы –
Балуан Шолақ (1864-1919)

Қажымұқан Мұңайтпасұлы
(1886-1948)

1. Наурыз көжеге қосатын 7 түрлі өнімді атаңдар.
2. Қазақтар қандай шипалы шөптерді ем үшін қолданған?
3. Қазақтарда психикалық дерттерді кімдер емдеген?
4. Орта Азияда өмір сүрген аса көрнекті әмбебап ғалым (философ, географ, медик және ақын). Еуропада ол Авиценна деген атпен кеңінен белгілі.

1. Жануарлардың қандай өнімдерін емдік мақсатта қолданған?
2. Арасан дегеніміз не?
3. Қазақтар буын ауруларына, жел –құздан, сыртқы және ішкі дерттен айығу үшін қандай ем-дом қолданған?
4. Қажымұқанның қандай бүркеншік аттары бар?

1. Бұл күнде қырық тоғызда менің жасым,
Ардақты ел ішінде менің басым.
Қалтамнан 75 сом залог салып,
Сындырдым Карон балуан қабырғасын.

2. Адам денсаулығына байланысты мақал – мәтелдер

3. Ол ұлы отан соғысы жылдарында өз атынан көшпелі цирк ұйымдастырды. 1944 жылы өз қаржысынан қорғаныс қорына 100мың сом ақша тапсырып, оны әскери ұшақ жасауға жұмсауды өтінді

4. «Дегенмен де, бұл халық қарапайым ішіп жемді қанағат тұтады. Ашы, қышқыл және тұзды тағам түрлерін пайдаланбайды. Олар көздерінің көру қабілетін ғанам емес, сонымен қатар ақыл-есі мен тісін де толық сақтай біледі, ат үстінде емін –еркін әрі мықты отыру қасиетін жоғалтпайды.»

**Қазақ халқының әдет –
ғұрпы мен салт – дәстүрлері.**

Қонақжайлық және көмек көрсету әдет – ғұрыптары

Виктор фон Герн: «Жалпы алғанда, қазақтар осы уақытқа дейін жылы жүзділігімен, қайырымды ақкөңілділігімен және қонақжайлық қасиетімен таңғалдырады. Мұның өзі олардың сүйегіне ежелден сіңіп кеткен керкмет асыл қасиет».

Неміс зерттеушісі **Ф. Фон Хелльвальд** : «Қырғыз – қайсақтар барынша қонақжай мейірімді болып келеді. Олардың киіз үйіне кіріп жайғасқан кез –келген жат жерлік адамның өзімді біреулер тонап немесе өлтіріп кетеді –ау деп қауіптенбей, алаңсыз ұйықтай беруіне әбден болады».

Егер үй иесі қонаққа құрмет көрсетудің дәстүрлі әдет –ғұрпынан бас тартса, жолаушы үй иесінің үстінен биге барып шағым айтатын болған. Би қонақжайлық дәстүрді бұзғаны үшін үй иесіне ат-тон айып салғызатын.

Жылу
жинау

Өзара көмек
көрсету
жөніндегі әдет –
ғұрыптар

Асар

Жұртшылық

Әдептілік пен сыпайылық әдет –ғұрпы

«Әдептілік - әдемілік»

Дала тұрғындарына тән әдептілік пен сыпайылық, кішіпейілділіктің бір көрінісі – үлкен кісінің есіміне **-әке** , **-еке** жұрнақ сөз қосып айтқан.

Мысалы.: Қазбек- Қазеке

Диқан - Дәке

Бауыржан - Бауке

Орыс ғалымы Л. Баллюзек: «Қазақтардың сыпайлығы, кішіпейілділігі мен әдептілігінің бір көрінісі – жасы үлкен кісілердің есіміне еке (әке) сөзін қосып айтқан»

Қазақ әйелдері қайны – қайны сіңілерін шырақ, жарқын, айнаш, гүлім, бауырым, «Ақ жігіт», «Сал жігіт», «Еркежан» деп атаған

Базарлық

Байғазы

Сарқыт

Сүйінші

Ажырасу аяқ

Жасы үлкендергет құрмет көрсету

Неміс ғалымы **Ф. Фон Шварц**: «Қырғыз- қайсақтарда сұлтан, батырлармен қатар барлық жасы үлкен, қартайған ер азаматтардың бәрі де кім екеніне, қандай тектен шыққанына қарамай, ерекше сый-құрметке бөленеді».

«Ел жұртыңды сыйлай білсең, сыйлы боласың»

«Өзі жақсы кісіге, бір кісілік орын бар»

«Кішіпейілділік кішілік емес, кісілік, кішіпейілділік кісілік көркі»

«Ұлық болсаң кішік бол»

Тамырлық әдет ғұрпы

Тамыр болу

Қоныс таңдау әдет ғұрпы

Отбасы және неке саласындағы әдет ғұрыптар мен салт – дәстүрлер

Азан шақырып ат қою

Сундетке отырғызу

Атастыру

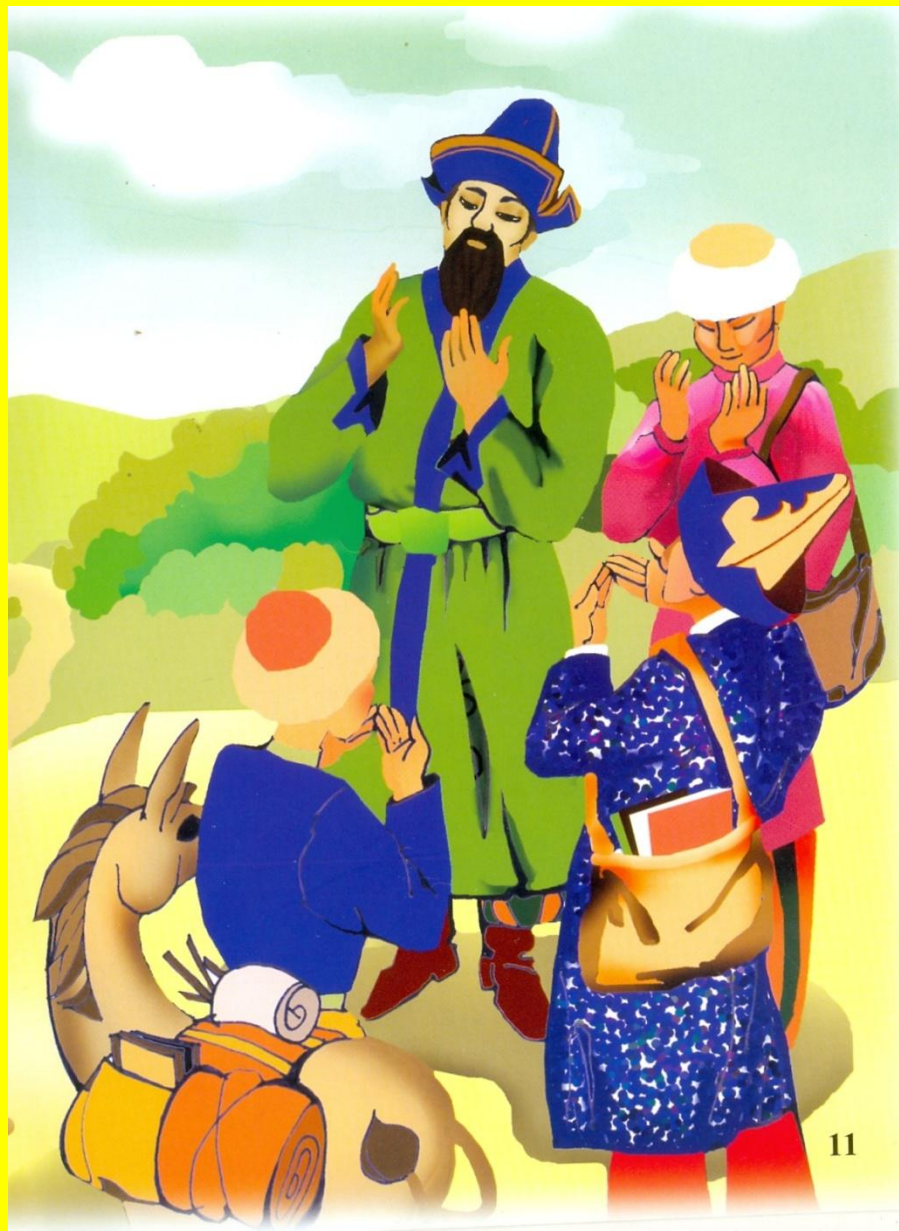
Баланы үйлендіруге қатысты әдет-ғұрыптардың реті.

- кұда түсуге алдын ала келісу
- ата-ананың құда түсуі
- күйеудің қалыңдыққа ұрын баруы
- келін түсіру тойы
- неке қию рәсімі

Әменгерлік
Енші алу

Бата беру

Бала тәрбиесі

Балаларға жақсы тәрбие, үлгі өнеге беруде мақал мәтелдердің атқаратын рөлі зор.

Халық даналығы балаларды еңбексүйгіштікке, алды-артын аңдып сөйлейтін сақтыққа, адамгершілік асыл қасиеттерге баулиды.

Мысалы:

«Аққа құдай жақ»

«Батырдың күші айласында»

«Еңбек етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей»

«Бірлік бар жерде тірлік бар»

«Қолы қимылдағанның ауызы қимылдамайды»

«Жақсыда жаттық жоқ»

«Жаман үйді қонағы билейді»

«Жақсы жігітке жеті өнерде аз»

Сабақты бекіту

қонақжайлық әдет ғұрыптар

Жылу жинау
Жұртшылық
Асар

Халықтар арасындағы достықтың кең қанат жаюына, бір-бірінің тілін үйренуге, мәдениетін құрметтеуге ықпалын тигізетін әдет-ғұрыптың түрі

«7 жарғы» заңында некеге тұру жөнінде қандай шарт қойылған?

Тиым салынатын іс-әрекеттер

1 Оттан

2 Нанды баспа

3 Кісіге қарай

4 Табалдырықты басып

5 Үлкеннің бөлме

6 Құдыққа

7 Кем-кетікке

8 Сыпырғышты қаратып қойма

9 таянба

10 Шашыңды

Төменде аталған әдет- ғұрып, салт дәстүрлердің
Ерулік беру
Қалау қайсысы осы кезеңге дейін сақталған

Қымызмұрындық

Жылу жинау

Жұртышылық

Асар

әйелдердің өз қайын жұртын атымен атамауы

базарлық

байғазы

сарқыт

сүйінші

ажырасу аяқ

тамыр болу

азан шақырып ат қою

атастыру

құда түсу